

И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университети

**«ТУРМУШТУК ТАЖРЫЙБА» ФРАЗЕОЛОГИЯЛЫК ТЕМАТИКАЛЫК ТОБУНУН
СЕМАНТИКАЛЫК ЖАНА ЛИНГВОМАДАНИЯТТЫК АНАЛИЗИ (КЫРГЫЗ,
АНГЛИС ЖАНА ОРУС ТИЛДЕРИНИН МАТЕРИАЛЫНДА)**

**СЕМАНТИЧЕСКИЙ И ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ ТЕМАТИЧЕСКОЙ ГРУППЫ «ЖИЗНЕННЫЙ ОПЫТ» (НА
МАТЕРИАЛАХ КЫРГЫЗСКОГО, АНГЛИЙСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ)**

**SEMANTIC AND LINGUOCULTURAL ANALYSIS OF THE PHRASEOLOGICAL
THEMATIC GROUP "LIFE EXPERIENCE" IN THE MATERIALS OF KYRGYZ,
ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES**

Аннотация: Бул макалада автор кыргыз тил илиминин өсүп-өнүгүүсүн жалпы дүйнөлүк тил илиминин өсүп-өнүгүүсү менен бирдикте карап, анын артта калуусуна жол бербөө менен, учурдун актуалдуу маселелерин чагылдырган изилдөөлөрдүн бири болгон антропоцентрикалык лингвистиканы колдоого алууну сунуштайт. Ар түрдүү тилдердин системасындагы окшоштуктарды жана айырмачылыктарды табуу маданияттар арасындагы эффективдүү коммуникациянын негизин түзүү үчүн маанилүү экендигин кескин белгилейт. Мындай теңдештирүү жана салыштыруунун ортосундагы өзгөчө кызыгуу эң эле ачык айрым көрсөтүлгөн күнүмдүк турмуштун башкалардан айырмаланган өзгөчөлүгү, жашоо образы, ар түрдүү улуттардын менталитети фразеология чөйрөсүндөгү изилдөөлөр чагылдырган, анткени фразеология белгилүү калктын психологиясын жана маданиятынын бардык татаал комплексин, анын ой жүгүртүүсүнүн кайталангыс образын чогултат.

Аннотация: В этой статье, автор предлагает рассматривать вопросы развития отечественного языкознания наряду с вопросами развития мировых языков и в том числе антропоцентрической лингвистики, как одной из ведущих исследований, отражающих актуальные вопросы в области современного языкознания. Автор подчеркивает, что в последнее время сопоставительные исследования в области фразеологии становятся наиболее актуальными. Выявление сходств и различий в системах разных языков важно для создания основы эффективной межкультурной коммуникации. Особый интерес среди такого рода сравнений и сопоставлений представляют исследования в области фразеологии, в которой наиболее зримо проявляется своеобразие быта, образа жизни, менталитета того или иного народа, ибо фразеология «конденсирует весь сложный комплекс культуры и психологии данного народа, неповторимый способ его образа мышления».

Abstract: In this article the author proposes considering the development of national linguistics along with the development of world languages including anthropocentric linguistics as one of the leading studies reflecting topical issues in modern linguistics. In this article the author emphasizes that comparative research in the field of phraseology has recently become the most relevant. Identifying similarities and differences in systems of different languages is important for creating the basis for effective intercultural communication. Of particular interest among this kind of comparisons are studies in the field of phraseology in which the peculiarity of life, lifestyle and the mentality of a particular people is most clearly manifested because phraseology “condenses the entire complex culture and psychology of a given nation and a unique way of thinking”.

Түйүндүү сөздөр: антропоцентрикалык фразеология, сигнификативдик-денотативдик, субъективдик-баалоочулук, эмоционалдык-экспрессивдүү, коннотация.

Ключевые слова: антропоцентрическая фразеология, сигнификативно-денотативная, субъективно-оценочная, эмоционально-экспрессивная коннотация.

Key words: anthropocentric phraseology, significate-denotative, subjective - assessment , emotional-expressive, connotation.

XX кылымдын аягы XXI кылымдын башында жалпы тил илими күтүлбөгөндөй маалыматтарга чулганып, натыйжада, азыркы коомдук цивилизациянын өнүгүү этабындагы

талаптарга, дүйнө элдери бири-бири менен кызматташтык, боордоштук мамилелер аркылуу карым-катыш, байланыш түзүп жаткан учурдагы жашоо шартка ылайык адам баласы тил илими багытындагы жаңы сапаттагы изилдөөлөрдү өздөштүрүүгө кадам таштап жаткан учур. Ар бир индивид турмуш-тиричилигинде жакшы жашоо үчүн жаңы билимдерди эски менен айкалыштыра билип, аларды тажрыйбасында колдонууда өзүнүн тилин, маданиятын терең өздөштүрүүгө, ошондой эле башка элдердин тилин, маданиятын да толук үйрөнүүгө талаптанып калды.

Баса белгилей турган болсок, филологиялык билимдер бир нечелеген өз ара байланыштагы илимий тармактар менен, мисалы, социоллингвистика, этнолингвистика, компьютердик лингвистика, тилдик мекен таануу (лингвострановедение), тилдик маданият таануу (тилдик маданият таануу), тилдик дүйнө тааным (когнитивная лингвистика), лингвофилософия ж.б. илимий тармактар менен толуктала баштады. Тил илимине тиешелүү болгон жогорудагы илимий тармактар боюнча жаңы идеялар, илимий көз караштар сунушталып, жаралуу, калыптануу, өнүгүү этабында турушса да, бүгүнкү күндө актуалдуу болгон «адамдын тили» жана «тилдеги адам» концепцияларынын калыптанып өнүгүшүндө белгилүү деңгээлде өз ролдорун ойной башташты. Кыргыз тилин изилдөөнүн методдору бир гана кыргыз тилине тиешелүү эмес болгондуктан, башка тилдердин методологиясына кайрылып метод алмашуу менен жаңы багыттагы изилдөөлөрдүн жүргүзүлүшү абзел. Анткени башка тилдер менен байланышта, катышта изилденбей туруп, теориялык факты-материалдарга, ык-амалдарга таянбай туруп, бир тил өз алдынча изилденүүгө мүмкүн эмес деп ойлойбуз. Тактап айтканда, «туңгуюкка кептелип, жарыкка чыга албай калган жандыктардын бири» сыяктуу болуп калышы мүмкүн. Ошондуктан, биздин оюбузча, жеке көз караштар менен чектелүүгө бөгөт коюп, кыргыз тил илиминин өсүп-өнүгүүсүн жалпы дүйнөлүк тил илиминин өсүп-өнүгүүсү менен бирдикте карап, анын артта калуусуна жол бербөө менен, учурдун актуалдуу маселелерин чагылдырган изилдөөлөрдүн бири болгон антропоцентрикалык лингвистиканы колдоого алуу арзууга татырлык болор деп эсептейбиз [1].

XX кылымдын 90-жылдарынын баштап фразеологиялык теориянын жалпы жана айрым бир жеке маселелерин жаңыча изилдөө иштери олуттуу натыйжаларды алып келди деп айтсак жаңылышпайбыз. Мындай өзгөрүүлөр кыргыз окумуштууларынын изилдөө методдоруна да таасирин тийгизбей койгон эмес. Бул мезгилде бир катар окумуштуулар фразеологизмдерди түрдүү аспектилерден изилдөөгө алышкан. Маселен, А.О.Кармышаков, К.У.Кыдыев, Г.Ж.Жамшитова, И. Исабеков, Б. Максимова, Р.Эгембердиев, Ж.Осмонова, К.Конкобаев, Э.Абакирова, Б.Нарынбаева аттуу илимпоздор тектеш эмес тилдердеги фразеологиялык бирдиктерди салыштырып изилдөө багытында көп эмгектерди жаратышкан [5].

Тилди үйрөнүүгө болгон антропоцентрикалык мамиле бүгүнкү күндө үстөмдүк кылуучу мамилелерден болуп саналат. Антропоцентрикалык фразеология аттуу лингвистикалык багыт «тилдеги адам» принцибин изилдөөнүн негизинде өнүккөн. Айрым изилдөөчүлөрдүн баамында, антропоцентрикалык фразеология азыркы учурда өзүнүн өнүгүү процессинде "жаңы стадиялуу чөлмөктү" башынан өткөрүүдө. Аны интерпретациялоочу деп атоого болот, анткени "азыркы учурда фразеологиянын теориясынын, фразеографикалык практиканын жана фразеологиялык дидактиканын өнүгүүсүнө үмүттөнүү интерпретациянын өзү менен байланышкан. Антропоцентрикалык фразеологиянын эң маанилүү милдети болуп "фразеологиялык бирдиктердин (мындан ары ФБ) лингвистикалык жана экстралингвистикалык маанилеринин салыштырмасы эсептелет, анткени экстралингвистикалык мүнөздөгү адамзаттын психикасындагы ой жүгүртүү образында бир бөлүгү элестетилген чакта анын фразеологиялык мааниде ой жүгүртүүсүндөгү маалыматтын кандайдыр бир бөлүгүндө гана атайын белги берилет [2].

Бул антропологиялык лингвистиканын парадигмасына жараша жазылган макалада, антропоцентризм «тилдеги адам» принцибин изилдөө катары колдонулат, тагыраак айтканда, «фразеологиядагы адам», деген компоненти менен семантикалык жана лингвомаданияттык -

эки аспектте каралган, кыргыз, англис жана орус тилдердин фразеологизмдеринин салыштырма анализдери жүргүзүлгөн.

Тектеш эмес тилдердеги фразеологиялык бирдиктерди салыштырып изилдөөдө, атактуу орус фразеологу Е.Ф. Арсентьеванын теориясына сереп берип, биз фразеологиялык деңгээлде алломорфтук жана изоморфтук мүнөздөмөлөрдү таап чыгып изилдөөнү, толук жана толук эмес эквиваленттерди жана аналогдорду, бөтөн тилдин фразеологиялык системасында окшоштугу жок эквивалентсиз фразеологиялык бирдиктерди бөлүп чыгарып, аларга кыскача лингвокултурологиялык анализ берүүнү өзүбүздүн максатыбыз катары койдук.

Ар түрдүү фразеологиялык жана түшүндүрмөлүү сөздүктөрдөн тандалып алынган адамдын турмуш тажрыйбасын мүнөздөгөн фразеологизмдердин топторунун анализи семантикалык талааны ачып көрсөтүүгө мүмкүндүк берди. Себеби фразеологиялык бирдиктер тилдин көркөм каражаттарынын өзгөчө бир бөлүгү болуп саналып, аларда көбүнчө элдин маданиятынын өзгөчөлүктөрү, тарыхы, тигил же бул заттар жана көрүнүштөр тууралуу адамдын ой-санаасы, курчап турган дүйнөнү кабылдоодогу улуттук стереотиптер чагылдырылган. Бул фразеологизмдерди салыштыруу негизинде гана айкын боло алат. [4]. “Эки же андан көп тилдердин фразеологизмдерин салыштыруу кайсы бир тилдин мазмундук жагынан "улуттук" спецификасын, фразеологизмдердин ички формасынын өзгөчөлүгүн, фразеологиялык бирдиктердин өзүнчө бир башкача образдуулугун, алардын сулуулугун жана кайталанбастыгын ачууга көптөгөн мүмкүнчүлүктөр берилет” [3].

«Турмуштук тажрыйба» деген семантикалык топту кароодо адамдын акыл-эси, бир гана тапкычтыкты, ар тараптуу терең билимди түшүндүрөт дегенден алыс болушубуз керек. Биз көбүнчө турмуштук эс-акыл тууралуу кеп кылганда, биз адамдын турмуштук тажрыйбасынын артынан келген эс-акыл жөнүндө айтабыз. Адамдын жана анын турмуш тажрыйбасынын баалоосу бул учурда эки белгини салыштырууда жүргүзүлүп жатат: «көп турмуштук тажрыйба» - «аз турмуштук тажрыйба».

«Көп турмуштук тажрыйба» деген семантикалык катарда кыргыз тилиндеги *карт бөрү*, англис тилиндеги *old dog* (сөзмө-сөз: «карыган ит»), орус тилиндеги *травленный (старый) волк* деген фразеологизмдер кездешет. Салыштырылып жаткан ФБин толук эмес эквивалентүүлүк катышы бар, структуралык - грамматикалык уюштуруусу, сигнификативдик - денотативдик мааниси жана субъективдик-баалоочулук коннотациясы семантикалык белгилердин бирдей топтому менен аныкталат. Фразеологизмдердин үчөө бирдей стилдер аралык бирдиктерге кирет. Эмоционалдуулук жана көркөмдүүлүгү жагынан караганда булар - сатиралык ФБдер. Аталган фразеологизмдердин баары универсалдуу өзгөчөлүктөргө ээ, (универсалдуу) ал мазмуну жактан да, айтылышы жактан да көрсөтүлгөн. Эгерде фразеологизмге «бөрү, dog, волк» деген сыяктуу конкреттүү бир жаныбардын же канаттуунун аталышы киргизилсе, анда ал бардык түзүлүшкө кошумча маанилүүлүктү берет. Жаныбарлардын аталыштарынын аркасынан адамдын бай турмуштук тажрыйбасы гана белгиленбестен, көптөгөн жаныбарларга таандык болгон күчтүүлүк, чечкиндүүлүк, мыкаачылык сапаттарына да ишара сөздүн айтылышы орун алган. Албетте, каралып жаткан элдердин өкүлдөрүнүн дүйнөгө көз карашында айырмачылыктар жок эмес. Демек, кыргыздар менен орустар үчүн эң тажрыйбалуу болуп карышкыр саналат, ал эми англичандар үчүн – ит. Бирок изилденип жаткан тилдерде бул фразеологизмдердин образдуу негизи жалпысынан алганда бирдей: турмушта көптү көргөн адам кандайдыр бир аң уулоого, ууланууга, аттырууга көп дуушар болгон жаныбар же канаттууга окшоштурулат. Бул фразеологизмдердин баары болжол менен бирдей: «эч кимге алданбай турган, көп нерсени башынан өткөргөн, билимдүү адам» деген мааниге ээ.

Кыргыз тилиндеги *карт шумкар* жана орус тилиндеги *стреляный воробей* аттуу фразеологизмдер мааниси боюнча жакын келет, албетте, бул жерде, мүнөздөмө анча-мынча какшык мүнөздө берилген: таранчы – шамдагай, чапчаң, туткак, коркок чымчык, ал эми шумкар болсо – күчтүү, алп, жырткыч кушту билдирет. Бул фразеологизмдер системада орун алууга тийиш жана кандайдыр бир мааниде турмушта көптү көргөн адамды мүнөздөйт.

Кыргыз элинин бейнесинде көптү көргөн адамды аталган шумкар менен салыштыруусу бекер эмес. Байыркы мезгилде адамдар аң-кушту ыйык тутуп, өздөрү табынган тотемди тирилик кылган шартына карай тандаган. Аталык доордо алпты, эл башкарган эрди ардактоонун бир көрүнүшү куш культу менен байланышат. Бул жагдай кыргыз элинин “Манас” эпосунда жакшы берилген [6]. Бул фразеологизмдерге англис тилиндеги *old (downy) bird* (сөзмө-сөз: карылыгы жеткен канаттуу) дал келет. Жогоруда аталган фразеологизмдердин бардыгы толук эмес эквиваленттер болуп саналат, компоненттик курамында анча-мынча айырмалануусу менен мүнөздөлгөн бирдей сигнификативдик-денотативдик мааниси, субъективдик-баалоочулук, функционалдык-стилистикалык жана эмоционалдык-экспрессивдик коннотациясы, структуралык-грамматикалык уюштуруусу дал келген ФБдер.

Кыргыз тилинин *алдына ат салдырбаган, алчы-таасынан жазбаган, жыландын тилин билүү* деген сыяктуу ж.б. фразеологизмдер абдан тажрыйбалуу, билгич, акылман адамды мүнөздөйт жана кыргыз этносуна гана гана таандык. *Жыландын тилин билүү* деген фразеологизмге токтоло кетсек, кыргыз дүйнө бейнесинде билгич адамды жылан менен салыштыруусу – байыркы ишенимдердеги жыланга деген өзгөчө көз караштын болушу. Көптөгөн Евразия континентиндеги элдердин мифинде жылан кейипкер катарында көрүнсө, түрк, монгол жана кытай мифтеринде, тескеринче, жылан жакшы жагынан баяндалат, сүрөттөлөт [6]. Орус тилинде *тертый калач* деген фразеологизм кездешет, бул фразеологизмдин да салыштырылып жаткан тилдерде аналогдору кездешпейт. Бул фразеологизмдин этимологиясына кайрыла турган болсок, илгери Россияда катуу, көпкө үбөлөнгөн жана шыкалган камырдан нан бышырчу экен. Жада калса, мындан улам «Не терт, не мят, не будет калач» деген ылакап калган. Бул ылакаптын өтмө мааниси: баштан өткөн жамандык адамга сабак болот дегенди берет. Ушундан улам *тертый калач* - «эч кимге алданбай турган, абдан тажрыйбалуу, көптү көргөн, такшалган адам» деген фразеологизми пайда болгон. Бул сөз айкашы накта орусча. Башка тилге которуу калька же болбосо дискриптивдик ыкма менен жүргүзүлөт. Тилекке каршы, фразеологиялык кальканын жардамы менен ФБдин маңызы жетерлик деңгээлде чагылдырылбайт, субъективдик-баалоочулук коннотациясы, структуралык-грамматикалык уюштуруусу жана компоненттик курамы, функционалдык-стилистикалык коннотациясы негизинен өзгөрүлбөстөн калат. ФБдин сигнификативдик-денотативдик коннотациясы кыйла алсыздап калат, анткени которулган рецептор-тилинин өкүлдөрү үчүн берилген образ түшүнүктүү, алгылыктуу болсо да, адат көрүнүштү жаратпайт. Дискриптивдик котормодо болсо рецептор-тилинин нормаларын сактоо зарылдыгын эске алып, эркин сөз айкаштарынын, чечмелеп кеңири сыпаттоонун жардамы менен жеткире алабыз.

Берилген семантикалык катарда эквиваленттер бардык салыштырылып жаткан тилдерде кездешет. Мисалы, кыргыз тилиндеги *беш колдой билүү*, англис тилиндеги *know someone\smth like one's ten fingers* жана орус тилиндеги *знать, как свои пять пальцев*. Фразеологизмдер бирдей сигнификативдик-денотативдик мааниси жана субъективдик-баалоочулук коннотацияга ээ, ачык образдуулук жана бирдей структура менен мүнөздөлөт. Алардын компоненттик курамы дээрлик дал келет. Кийинки фразеологизмдер аналогдор болуп саналат: кыргыз тилиндеги *көзү төбөсүндө*, англис тилиндеги *someone has an eye for such things*, орус тилиндеги *глаз набит (наметан)*. Фразеологизмдер компоненттик курамында бир аз айырмачылыгы менен мүнөздөлгөн бирдей сигнификативдик-денотативдик мааниге, субъективдик-баалоочулук жана эмоционалдык-экспрессивдик коннотацияга ээ. Ошондой эле дагы кыргыз тилиндеги *ак-караны тааныган*, англис тилиндеги *be a good judge of smth* (сөзмө-сөз: бир иштин жөнүн билүү) жана орус тилиндеги *знать (понимать) толк* деген фразеологизмдер жөнүндө да айтса болот. Аталган ФБдердин бирдей сигнификативдик-денотативдик, субъективдик-баалоочулук жана функционалдык-стилистикалык (нейтралдуу стиль) коннотациясы дал келет.

Тажрыйбалуу, буга чейин кандайдыр бир жагдайды башынан өткөргөн, турмуштун кыйчалышында көп нерсени көргөн адам жөнүндө кыргыз тилинде тамаша түрүндө *бир*

кырды ашкан же базар көргөн, англис тилинде *not born yesterday* (сөзмө-сөз: «кечээ төрөлгөн эмесмин»), орус тилинде *не первый год замужем* деп коюшат. Фразеологизмдер сүйлөшмө, жаргон стилине таандык, бирдей маанини билдирген, бирок ички формасы толук айырмалануу менен мүнөздөлгөн аналогдор болуп саналат. Жогоруда аталган ФБдердин бирдей сигнификативдик-денотативдик, субъективдик-баалоочулук жана эмоционалдык-экспрессивдик коннотацияга ээ. Орус тилинин *морской волк* фразеологизми тууралуу сөз кылсак, буга эквивалент табылган эмес. Берилген фразеологизмдин образында *волк* – *карышкыр* метафоралык мааниде башынан көптү өткөргөн, көптү билген, тажрыйбалуу, кайраттуу, өзүнүн өмүрүндө көп нерсени көргөн, дүйнө жүзүн кыдырып чыккан, көлдү да, чөлдү да көргөн адам тууралуу баян берет.

Кыргыз тилинде *иш билги же жөн билги* (сөзмө-сөз: “өз ишин так билген, тажрыйбалуу”), англис тилиндеги *an old hand* (сөзмө-сөз: «эски кол») «өз ишин жакшы билген, көптү көргөн» жана орус тилиндеги *рука набита* «тажрыйбалуу адам» деген фразеологизмдерди аналог деп эсептейбиз. Анткени ФБдин сигнификативдик-денотативдик мааниси, субъективдик-баалоочулук коннотациясы жана эмоционалдык-экспрессивдик коннотациясы бирдей.

Каралып жаткан семантикалык катарда эзелки идиомалардын курамына кирип колдонулуп жүргөн энчилүү аттарды камтыган фразеологизмдер да кездешет. Мисалы, англис тилиндеги *Jack-of-all-trades* (сөзмө-сөз: «Джек - кол билген тажрыйбалуу чебер»).

Төмөнкү сөз айкаштар берилген этноско мүнөздүү тил жана жалпы маданий “стереотиптер” катары каралат, ал эми башкалары үчүн мүнөздүү болбойт жана өзүнүн улуттук спецификасын чагылдырат. Мисалы, кыргыз тилинде абдан тажрыйбалуу адамдар тууралуу *көк чоку*, *ак каптал*, *билбегени бит*, англис тилинде *he knows his onions* (сөзмө-сөз: өзүнүн пиязын билет) б.а., «ийне жибине чейин билүү» орус тилинде *зубы съел* жана *собаку съел*, каралып жаткан тилдерде эквиваленттери жок, бирок сигнификативдик-денотативдик мааниси божомолду окшош келип аналогдордун катарынан орун ээлейт. Орус тилиндеги *собаку съел* фразеологизми орус тилдүү чөйрөдө абдан көп колдонулуп, өзүнүн ишин так билген адисти сыпаттайт. Чындыгында сөзмө-сөз которгондо итти жеп болбойт, демек, бул сөз айкашындагыдай “итти жеген” адам айтылуу иштин аткарылышында ал абдан жакшы иш алып барат, анын теоретикалык жана практикалык тажрыйбасы зор деген түшүнүктү берет.

«Турмуштук тажрыйбасы аз» семантикалык катарга башынан эч нерсе өткөрүп көрбөгөн, жөнөкөй, жаш, жетиле элек адамды көрсөткөн фразеологизмдер кирет. Мисалы, кыргыз тилинде *эне сүтү оозунда кургай элек*, англис тилинде *still wet behind the ears* (сөзмө-сөз: «тажрыйбасыз, жетиле элек»), орус тилинде *молоко на губах не обсохло*. Бул жерде жаш адам жакында эле эне сүтү менен тамактанып жүргөн жана жашоо-турмуш тажрыйбасын топтогонго жетише элек деген ишара бар. Аталган ФБдер курамында бирдей лексемалары бар, бирдей сигнификативдик - денотативдик, субъективдик - баалоочулук жана эмоционалдык - экспрессивдик коннотацияга ээ, толук эмес фразеологизмдердин катарына кирет, тажрыйбасыз адамдын образы түшүнүктүү, бардык рецептор-тилдер үчүн алгылыктуу болуп саналат.

Жогорудай образдуулуктун негизинде кыргыз тилинде *сары ооз балапан*, англис тилинде *green horn*, *tender foot* (сөзмө-сөз: тумшугу али жашыл), орус тилинде *желторотый птенец* деген сөз айкаштары кездештирсе болот. Кыргыз жана орус тилдеринин ФБдер бирдей сигнификативдик-денотативдик мааниси, объективдик-баалоочулук, эмоционалдык-экспрессивдик коннотациясы, структуралык-грамматикалык уюштуруусу жана компоненттик курамы дал келип толук эквиваленттердин катарын толуктайт. Фразеологизмдердин образдуу негизи өтө айкын: эки элдин дүйнө бейнесинде жапжаш тажрыйбасыз адам жаңы эле жумурткадан жарылып чыккан балапан менен салыштырылат. Бул семантикалык катарды ошондой эле англис тилиндеги *as green as grass* «чөптөй көк», өтө тажрыйбасыз, жашоону биле бербеген, көк, кыргыз тилиндеги *балалыгы башынан чоң* «али жаш» жана орус тилиндеги *молодо*, *зелено* фразеологизмдери толуктайт. Фразеологизмдердин

сигнификативдик-денотативдик, объективдик-баалоочулук (терс) коннотациясы дал келүү менен аналогдордун катарына кирет.

“Али тажрыйба топтой элек” деген маанини билдирген кыргыз тилинин сүйлөө кебинде *балалык кылуу*, англис тилинде *someone has not the guts for smth* («чыдамы, эрки жетпейт»), орус тилинде *по молодости лет* жана *мало каши ел*. Фразеологизмдер өзүнүн компоненттик курамынын толук айырмалануусу сигнификативдик-денотативдик-маанисинин жакын окшоштугу жана баалоочулук компоненти дал келүүсү менен аналогдор болуп саналат.

Ошентип, жогоруда каралган фразеологизмдердин структуралык-грамматикалык жана компоненттик уюштуруусунун толук келишпессиздигине күбө болуп, салыштырылып жаткан үч тилдин түрк жана индоевропалык системага таандык экени айкын жана фразеологизмдердин образдуулугунда улуттук өзгөчөлүктөр зор таасир бергенин баса белгилеп кетмекчибиз. Бардык изилденип жаткан тилдерге таандык жалпы мыйзамдарын орун алуусун белгилей кетүү керек. Кыргыз, англис жана орус тилдеринде "турмуштук тажрыйба" аттуу семантикалык топто ФБди салыштыруу жана талдоо, өз кезегинде, фразеологиянын жалпы мыйзамдары менен бирге үч элге таандык болгон жашоонун, маданияттын жана тарыхтын чындыгын чагылдырган улуттук өзгөчүлүктөрдү ачып көрсөтүү. Биздин макала темабызда камтылган маселени толугу менен чагылдыра албайт. Бирок макалада биз чет тилдерди окуп үйрөнүүгө багытталган негизги кызыгууларды камтыган аспектилерди чагылдыруу аракетин жасадык.

Адабияттар:

1. Абдразакова.Г., Кыргыз тил илиминдеги жаңы багыттар, Кут Билим, 23 август, 2013
2. Алефиренко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке. — М., 2005.
3. Арсентьева Е. Ф. Сопоставительный анализ фразеологических единиц: на материале фразеологических единиц, семантически ориентированных на человека в английском и русском языках /Е.Ф. Арсеньева. - Казань, 1989.
4. Крысин, Л. П. Современный русский язык: лексическая семантика, лексикология, фразеология, лексикография : учеб. пособие. М. : Академия, 2009. – С.239.
5. Нарынбаева, авт.док.дисс. 2017
Түрк тилдериндеги культтук фразеологизмдердин этнолингвистикасы Рысбаева Г.К.моногр. 2017
6. Ж.Осмонованын редакциясы алдында жарык көргөн «Кыргыз тилинин фразеологиялык сөздүгү» (1980; 2001)
7. Бообекова К. редакциясы алдында жарык көргөн «Жүрүш - турушка байланыштуу кыргызча-түркчө фразеологизмдер» / İnsan Davranışıyla İlgili Türkçe-Kırgızca Deyimler, Бишкек, 2013. – б. 297.
8. Большой англо-русский фразеологический словарь. М., 2006.
9. Oxford Dictionary of language and Culture. — L., 2006.